

EVANGYÉLIOMI PROTESTÁNS LAP.

Megjelen minden héten egyszer pénteken egy iven. — Előfizetési ár egy évre 6 frt, félévre 3 frt negyedévre 1 frt 50 kr. — Hirdetések díja száz szóig 1 frt, kétszáz szóig 2 frt, a másodszori hirdetésnél 100 szóig 80 kr. 3-iknél 70 kr. bélyegdíj 30 kr; csakis egyház és tanodát érdeklő hirdetések fogadtatnak el. A lapot érdeklő mindennemű közlemények a szerkesztőhöz — Fűvészkert-utca. 1078. sz. a. intézendők.

Némely korszerű kérdések szellőztetése.

Hogy hazánk prot. keresztyén egyházában a modern világnézet követői a Krisztusban hívők ellen rendezett hadjáratukban eddigelé annyi sikerrel harcoltak: azt én jó részben az ő harcolási módjok sajátságos voltának tulajdonítom. Ők t. i. úgy mutatják be magokat, mint a tudomány érdekében, de egyszersmind a Krisztus szellemében is munkálkodókat; ellenben az orthodox hitről folyvást azt beszélnek, hogy az összeütközésben van a tudományos műveltséggel; azokat, kik az orthodox hit védelmére szót emelni bátrak, tudatlanoknak, sötétség embereinek kiáltják, gúnyolják; azt állítják, hogy a prot. ker. egyházban minden vallási irányzat jogosultsággal bír. Én meg vagyok győződve a felől, hogy egyházunkban nem egy-két lelkész lett hütelelné a zászlóhoz, mely alá esküdött, a miatt, hogy nem birván kellő öntájékozottsággal, elhitte azt, hogy ha csakugyan nem akar elmaradni a tudományosságtól, neki nem lehet az egyház tanát követnie, és ha attól elszakad is, megmarad prot. keresztyénnek, és eljárása jogosult.

Igy gondolkodván, szükségesnek látom a már érintett kérdések felől bővebben szólani, mint az tudom szerint e lap hasábjain eddigelé történt.

I.

Első kérdés, melylyel a modernesek irányában tisztába kell jönnünk, ez: vajjon keresztyének-e azok, vagy nem? Megjegyzem, hogy én nem tartozom azok közé, kik korunkban a „keresztyén“ szót nagy általánosságban használják, úgy hogy a szerint akármely embertársunkat is, zsidót, mohamedánt, pogányt is lehet keresztyénnek tartani. Én a „keresztyén“ szó alatt oly egyént értek, ki Krisztusnak követője. Mert úgy vagyok meggyőződve, hogy egyházunk a modernesek fellépte előtt, épen ezt az értelmet kötötte a „keresztyén“ szóhoz. Egy alkalommal már felhívtuk mi a moderneseket a felőli nyilatkozatra, hogy miben helyeztetik ők a keresztyénség lényegét; de ők felhívásunkra nem feleltek. Annál szükségesebbnek tartom tehát ezen kérdés bővebb tárgyalását. Én azt a modernest,

ki a csudákat lehetetleneknek tartja, és ezen alapelvét vallási meggyőződéseinek alkotásában következetesen keresztül viszi,*⁾ vallási irányzatára nézve nem tartom Krisztust követőnek. Mert midőn azt kérdezzük és nyomozzuk valaki felől, hogy az melyik vallásnak követője, e kérdésnél nem csak azt nézzük meg, hogy az illető egyén erkölcsi tekintetben miként viseli magát, hanem azt is, még pedig ezt sokkal inkább, hogy az illető egyén milyen hitet vall. Állításon nem szükség bővebben igazolnom; csak egyszerűleg arra utalok, hogy kit szoktunk érteni e kérdésnél, Mózes vallásának követője-e valaki, vagy mohamedán; és arra hogy pusztán azért, mivel nem becsületes, erényes magaviseletű valaki, nem tartjuk az ilyent, se a Mózes, se a Mohamed vallása követőjének, se pogánynak. Már tehát ama kánon szerint Krisztus követőjének csak azt tarthatjuk, a ki nem csak a cselekedetek terén, de a hitterén is követi a Krisztust, vagy azt cselekszi a mit a Krisztus parancsolt és cselekedett, és azt hiszi a mit a Krisztus hitt és tanított.

Nem lehet tagadni, hogy a cselekedetek terén bizonyos tekintetben, t. i. a felebaráti szeretet parancsának teljesítésére nézve követheti Krisztust a modernes is, még a pantheista és a materialista is, ha az általunk ugynevezett lelkiismeret szavára hallgat. Azonban másfelől a modernes sem tagadhatja, hogy ő nem követheti, vallási irányzata miatt, az Istenhez meghallgatás reményével esedezett, és követőinél is hasonló bizodalommal való esedezést sürgetett Krisztust, és épen a fíui ragaszkodásnak, Istenben mint gondviselő atyában vetett bizodalomnak hiánya miatt nem teljesítheti a Krisztus ama parancsát: szeresd a te Uradat Istenedet teljes szivedből, teljes lelkedből és minden erődből, mely parancsról pedig a Krisztus úgy szólott, mint első és főparancsról.**⁾

^{*)} Az egész cikkben mindenütt csak ily modernekről szólok.

^{**)} De az is kérdésbe jöhet, ha vajjon csak a Krisztus vallásában van-e meg a szeretet parancsa? vajjon a modernesben nagyobb mértékben van-e meg a felebaráti szeretet, mint azokban, a kik nem neveztetnek keresztyéneknek? s miért nem tartjuk keresztyénnek Titus császárt, az emberi nem gyönyörűségét, sem a zsidó Essénusokat, a kik pedig épen az emberbaráti szeretet gyakorlásában buzgólkodtak?

Igy tehát a cselekedetek terén is csak felében, harmadában követheti a modernes, a Krisztus parancsait; de a hit dolgában már egyáltalában nem tarthatjuk azt a Krisztus követőjének. Mert a pantheista és a materialista semmi hitközösségben nincs Krisztussal. A theisticus modernes, azaz a rationalista, van ugyan némi hitközösségben a Krisztussal, hívén és vallván, hogy az Isten személyes fővalóság, teremtője és fentartója a világnak, hogy van lelke az embernek és a lélek halhatatlan; de nem hiszi azt, hogy az Isten Atya, Fiu és Szentlélek Isten, ma is munkálkodó élő lény, gondviselő atyja az embernek, a kihez a meghallgattatás reményével lehet esedezni, hogy az a maga irántunk való véghetetlen szeretetéből megváltót küldött nekünk, és ez a megváltó a Jézus Krisztus, ki Isten Fia, egy az Atyával, hogy a Jézus Krisztus az ő engesztelő áldozata által szerezte meg a bünbocsátó kegyelembe befogadtatást azoknak, kik ő hozzá élő hittel ragaszkodnak; hogy lesz testi feltámadás és utolsó ítélet. Mint-hogy tehát a Krisztus hittanában épen ezen hittételek a specifice krisztusiak, ezek azok, melyek a keresztyén vallásnak, mint a Krisztusban nyert váltság vallásának, a hit dolgában lényegére tartoznak; ellenben azok, melyeket a rationalisták vallanak, mind olyanok, hogy azokra az ember, bármely valláshoz tartozzék is, eljuthat saját esze után; és a rationalisták azáltal, hogy Krisztussal csak azon hittételekre nézve vannak hitközösségben, a melyekre az ész útján eljuthat az ember, világosan arról tesznek bizonyosságot, hogy ők az általok követett hittételek megalkotásánál, a magok saját eszét követték, nem a Krisztust: annál-fogva azokról sem lehet azt hinnünk és elismernünk, hogy azok a hit dolgában követői a Krisztusnak.

De azt mondják a modernesek, hogy Krisztus nem hittanító volt, hanem erkölcsanító; s annál-fogva, hogy valaki a Krisztus követőjének tartassék, abban egyedül az kívántatik meg, hogy őt az erkölcsiség terén kövesse. — Én is úgy gondolkodom, hogy Krisztus nem a végett jött e világra, hogy itt hitet tanítson, hanem hogy a váltság munkáját elvégezze. De, hogy ezt tehesse, az embereket is át kellett néki alakitnia, hogy az Isten akaratját teljesíthessék; e végett pedig meg kellett azokkal ismertetnie az Istent, az ő akaratját, s általában az Istent illető dolgokat. Így tehát ha nem az volt is egyenesen Krisztus rendeltése, hogy hitet tanítson, hozzá tartozott az az ő rendeltetéséhez; annál-fogva a ki tanítványa akar lenni a Krisztusnak, abban szükségesképen megkívántatik, hogy a Krisztus tanát kövesse a hit dolgában is.

A mi pedig azt az állítást illeti, hogy Krisztus erkölcsanító volt, azt, ha oly értelemben állítatik fel, hogy Krisztus nem volt több, mint csak erkölcsanító, egyáltalában nem helyeselhetjük. Ugyanis maga a Krisztus nem erkölcsanítónak, hanem a próféták által ígért szabadítónak kívánt

tekintetni. Mert 1-ör Máté X-ik részéből látjuk, hogy Jézus midőn tanítványait prédikálni az izraeliták közé szétküldé, beszédet intézett azokhoz. Ezen beszédben egy szó sincs, mely arra mutatna, hogy erkölcsanítókul küldötte azokat el; ellenben az kiemeltetik, hogy az apostolok az elküldő nevéért üldöztetni fognak, és az apostolok tanításai következtében a családok kebelében meghasonlások fognak történni, a minek még halálra adatás is lesz egyik-másik családtagra nézve az eredménye.

Jézus kétségkívül arra czélt, hogy az apostolok azáltal vonják magokra az üldöztetést, hogy ő róla olyant hirdetnek, a mit sokan a nemzeti közhitbe bele ütkezőnek, s annál-fogva üldözések útján is elhallgattatandónak fognak tartani. Hogy közelebről miben áll az, arról nem szólott Jézus. De kétségkívül nem egyéb az, mint hogy ő a próféták által ígért Messiás. Hiszen épen erre utalta ő az embereket azzal, hogy magát ember fiának szokta nevezni.

2-or. Midőn Keresztelő János a maga tanítványai által azt kérdeztette Jézustól, hogy ő-e az eljövendő azaz a várt Messiás, vagy mást kell még várni: Jézus a maga csudatetteire utalt, mint olyanokra, melyekből Keresztelő János meggyőződést szerezhet magának. — Boldogoknak mondván egyszersmind azokat, a kik ő benne meg nem botránkoznak, azaz hozzá mint eljött Messiáshoz rendületlenül ragaszkodnak. Később pedig azt mondotta Keresztelő Jánosról, hogy az nagyobb a prófétáknál, de kisebb az Isten országa legkisebb tagjánál is. A Jézus ezen beszédének kétségkívül az az értelme, hogy Keresztelő János azért nagyobb a prófétáknál, mivel a próféták még csak annyit tudtak kijelentés útján, hogy jön Messiás, de arról hogy ki lesz ezen messiás személy szerint, sejtellemmel sem bírtak; ellenben Keresztelő Jánosban már meg volt az a meggyőződés, hogy a várt Messiás épen a názárethbeli Jézus, csak-hogy az a meggyőződés még nem volt megszilárdulva, s épen azért kisebb ő az Isten országának, azaz a Krisztushoz csatlakozottak társaságának, legkisebb tagjánál is, mint a kiből teljes volt már ama meggyőződés.

3-szor. Midőn Jézus azt kérdezte Pétertől, hogy a tanítványok kinek tartják őt? Péter így szólott: „te vagy ama Krisztus, az élő Istennek Fia.“ Jézus pedig boldognak mondotta Pétert ezen hitéért, melyet Péternek a mennyei Atya jelentett ki, s egyszersmind így szólott: „te Péter vagy, és ezen a kösziklán épitem fel az én anyaszentegyházamat.“

4-er. Midőn Jézushoz, elfogatása után a főpap ezen szavakat intézte: „az élő Istenre kényszerítelek tégedet, hogy mond meg nekünk, ha te vagy-e ama Krisztus, az Istennek Fia?“ Jézus ezt felelte: „te mondád.“ Hogy pedig mennyiben azaz mi cselekedetére való tekintetből tartotta magát Jézus Krisztusnak azaz megváltónak: kihozhatni abból, hogy ő a maga vérét új szövetség véreinek, a

maga testét és vérének valóságos ételnek és itálnak, örök életre táplálónak nevezte. Tehát az ő saját szavai szerint abban áll az ő válságműve, hogy a maga halálra adása, s eképpen engesztelő áldozata által megszerzette az embereknek a bűnök bocsánatát s az örök életet. Ha tehát Jézus a Krisztusnak az élő Isten Fiának kívánta magát tekintetni; ha azon öntudatáról, hogy ő ama Krisztus az élő Isten Fia, esküvel is kész volt bizonyosságot tenni, még pedig akkor, midőn tudta azt, hogy éppen e vallomása következtében halálra fog adani; ha a Péterhez intézett szavaival azon akaratát fejezte ki, hogy a ki az ő anyaszentegyházának tagja akar lenni, annak hinnie kell azt, hogy ő ama Krisztus az élő Isten fia: ugyan miképpen tartatnók Krisztus követőjének azt, a ki egyáltalában nem annak tartja őt, a minnek ő magát tartatni kívánta. És ha a modernes megtámadja, gúnyolja azon mi hitünket, hogy Jézus ama Krisztus az élő Isten Fia, vajjon nem azt mondhatjuk-e a modernesről, hogy az úgy követője a Krisztusnak, mint az üldözött az üldözőtnek? Hiszen az ily moderneshez is intézetteknek kell tartanunk ama szavakat: „Saul! Saul! mit kergetsz engemet?”

De azt mondja a modernes, hogy akár krisztusi az a hitirány, melyet ő követ, akár nem az, ő követi azt, nem akarván elmaradni a tudományos műveltségűtől; mert az orthodox hitet már megdöntötte a tudományok előhaladása, felforgatván azt az elvet a melyen épült az fel, t. i. a csodák lehetőségének elvét. Szóljunk hozzá ezen állításhoz is rövideden. Azt állítja tehát a modernes, hogy a **csodák** nem lehetségesek. De miképpen állíthatja ezt az ember? Hát a föld felszínén turkáló vakondok dicsekedhetik-e azzal, hogy mind azt, a mi csak a föld gyomrában rejtezik, kiismerte? Vajjon az ember, a kinek összes ismerete felette csekély ahhoz képest, a mit még ki nem ismert, kérkedhetik-e azzal, hogy ő a természetben minden erőket, azok munkásságainak törvényeivel együtt, úgy kiismert, hogy biztosan elmondhatja, hogy minden esemény azok által s ezek szerint jön létre, azoktól eltérőleg pedig, t. i. felsőbb causalitás nyomán semmi sem jő? Kérkedhetik-e ilyennel az az ember, a ki ha azt kérdezzük tőle, honnan van az, hogy tavál ilyenkor másféle, harmadéve ilyenkor ismét másféle időjárás volt, már e kérdésre sem tud megfelelni, holott ez érzéközésben áll azon tudományon, a melyben tett előhaladásával dicsekszik az ember leginkább?

Azt mondják, hogy a csodák nem lehetségesek. Ugyde a geológok, miután biztosságra emelték azon feltevést, hogy földünk jelenlegi alakulását több alakulások előzték meg, és az elsőbb alakulásokban nem volt még szerves lény, nem volt ember: sőt a kitünőbb geológok szerint nem volt semmi sem, a miből a természeti erők gépies munkálkodása szerint létrejöhetett volna az ember, kitzették a kér-

dést, hogy miként jött tehát létre az ember, és közölők a kitünőbbek abban is megegyeztek, hogy az ember létrejövését az Istenre kell vinni, mint előállító okra. Ugyde eképpen a már az előtt évezredekkel megteremtett földön Isten csak újabb erő alkalmazásba vételével hozhatta létre az embert. Így tehát csodát tett. És ha történt*) csoda, miképpen lehet mondani, hogy a csodák nem lehetségesek?

Azt mondják, hogy a csodák nem lehetségesek. Így hát az ember hatalmasabb az Istennél. Mert én gyarló ember létemre tehetek csodákat, szabad akaratom használatában. Én fel tudok lökni egy darab követet, és az emelkedik felfele, míg a lökés ereje tart. Ez csodaesemény, mivel csodának nevezünk minden oly eseményt, mely nem a természeti erők által, azok törvényei szerint gépiesen áll elő, hanem más ok befolyására, új erő alkalmazása által; ugyde a kőnek felfelé emelkedése éppen így történik, tudva lévén, hogy a kő a nehézkedés törvénye szerint természetileg lefelé gravitál. Hogy csodának nem tartjuk az ily eseményt, oka az, hogy nagyon megszoktuk.

A rationalista ellenében, tekintetbe veendő az is, hogy a szerint az Isten, míg még meg nem teremtette a világot, abszolút hatalom és akarat volt, a világ megteremtése után pedig többé nem az. Már vajjon észszerű-e az a felvétel, hogy Isten a változhatatlan ily roppant változáson ment keresztül? És vajjon észszerű-e az a felvétel, hogy Isten miután a természeti erőket megalkotta, s azok munkásságát megindította, önmaga többé semmit sem tesz, hanem mindent csak az erők tesznek, és nem is tehet semmit, mivel önmagát megkötötte, tehát ő egészen munkásság és szabad akarat nélkül való lény? Én úgy vagyok meggyőződve, hogy ez a felvétel nemesak nem észszerű, hanem merőben észellenes, valódi észbotrány. Ugy vagyok meggyőződve, hogy ha egy elfogulatlan bölcsész ezt a tételt, „létezik egy minden munkásság és szabad akarat nélküli Isten“, — minden okoskodatbéli előzmények nélkül vizsgálná meg, ebben találna legalább is annyi észbotrányt, a mennyit moderneseink a Szentháromság tudományában keresnek. Egy minden munkásság és szabad akarat nélküli Isten a képtelenségek közé tartozik. Állításom ellenében aztán semmi nyomatékmal sem bir az, hogy az emberi ész okoskodat nyomán jött a munkásság és szabad akarat nélküli istenség fogalmára. Sőt inkább azt kell mondanunk, hogy ha az okoskodat eredménye képtelenség, pedig az okoskodásban magában nincs hiba, akkor maga azon állítás is, melyből az kiindul, képtelenség. Így rá jövünk azon eredményre, hogy a rationalismus-

*) Látni való, hogy én a „történés“ szón a csodák előállítására nézve egyáltalában nem értek esetleges előállást; a „történés“ szót csak a miatt használom, hogy annak helyettesítésére nincs más eléggé jó szavunk.

nak azon felvétele, hogy az Isten csak a világ megteremtéséig volt abszolút hatalom és abszolút akarat, és ma már nem az, s hogy e szerint minden csak a természeti erők által jön létre e világon, képtelenség. És a mi moderneink minket tudatlanoknak, sötétség embereinek kiáltanak a miatt, hogy nekünk nem izlik azon irány, mely képtelenségre vezet!

Azon érvek súlyát, melyek a csodák lehetlenségét állítók ellenében szoktak felhozatni, magok a modernesek nagyon jól ismerik, s innen van, hogy a theisticus irányzattól azaz a rationalismustól mindig többen-többen elhajolnak, és úgy gondolkodnak, hogy az emberi szabad akaratnak, és a személyes Istenség fogalmának elfogadása mellett, nem lehet többé szó a csodák lehetlenségéről. Az ily modernesek tehát elhagyván a rationalismust, részint a pantheismusra hajolnak, mely irány egybezarja a világot az Istennel, a világot tévén Istenné, részint a materialismusra, mely irány elveti az istenség létezésének fogalmát, nem engedvén meg, hogy az anyagon s annak erőin kívül egyéb is létezhetnék. E különböző két irány egyezik abban, hogy egyik szerint sincs az embernek szabad akarata, minden szükségképen jöven létre a természeti erők által, és nincs személyes Isten.

De a pantheistának és a materialistának azon feltevése, hogy e világon minden szükségképen jö létre, ellenmondásban van az ember lelkiismeretével, tehát biztos öntudatával s erkölcsi érzelmével. Mert midőn én valamely oly cselekedetet követek el, mely az erkölcsiség körébe tartozik, érzek azután magamban valami helyeslést vagy roszalást. Ez a lelkiismeret szava bennem. Ez az érzés rendszeren feltámad bennem, ha lelkiismeretem normális állapotban van. Már ez a helyeslő vagy roszaló belézés arról tesz bizonyosságot, hogy a helyeselt vagy roszalt cselekedet az enyim; mivel különben nem támadna bennem a miatt sem helyeslő, sem roszaló érzés, épen úgy, mint ha nem messze tőlem egy ökor elgázol egy embert, a miatt engem nem vádol az én lelkiismeretem. Már ha enyém a cselekedet, akkor az nem szükségképen való, hanem szabad akaratból követtetik el általam. Már ha nem áll az a feltevés, a melyen fordul meg úgy a pantheismus, mint a materialismus, hogy minden esemény szükségképen jö létre, vajjon állhatnak-e azon irányzatok? Ide járul még az is, hogy a pantheismus és a materialismus elfogadásával az emberi ész oly süppedékes talajra helyezkedik, melyen nem bírja magát fentartani. Mert miként lehet az ok egy az okozattal? Ha az Isten véghetetlen, miként lehetséges az, hogy az Isten csak a végesben létezik valósággal? És a mi csak a végesben létezik valósággal, miképen lehet véghetetlen, holott a véges nem egy és nem egyenlő a véghetetlennel? Ha nincs lélek: miképen jön létre a gondolkodás, holott ha a gondolkodás létrejövésének a mate-

rialisták által előirt módját végrehajtjuk, nem tudunk gondolkodást előállítani? Miképen állott elő az öntudattal és gondolkodó képességgel nem bíró anyagból az öntudattal és gondolkodó képességgel bíró ember, holott a tapasztalatunk állandó törvényei szerint az anyagból csak oly más anyag szokott előállani, mely amaz alap-anyagéval egyenlő természetű? Ezekre és más több ily kérdésekre nem képes a pantheista, másfelől a materialista megfelelni, mivel a mit felel, azt a más irányzatok megtámadják, sőt le is rontják. Így tehát ezen irányzatoknál is csak bizonytalansággal, tapogatózással találkozunk. Az emberi ész szép haladást tett ugyan a természeti tudományok terén, de épen azon dolgokra nézve, melyek a csodák lehető vagy nem lehető volta feletti kérdést illetik, t. i. hogy miképen jött létre és áll fenn ez a világ, van-e ennek ettől különböző oka, és ha van, mi viszonyban van az ezzel, semmi biztos megállapodásra nem tudott jönni. Sőt inkább úgy áll a dolog, hogy az emberi ész a supranaturalisticus irány mellőzésével egymást kergető feltevéseknek, és egymással örök esatát folytató támadó és védő állításoknak tömkelegébe dobja magát.

(Folyt. köv.)

M e n y h á r t J á n o s.

A „tudományosan fegyelmezett ész.”

(Nyílt levél a szerkesztőhöz.)

Az ev. prot. Lap 7-ik számában olvastam, hogy Czelder Márton barátunk sikra szállt a bibliai csodák védelmében. Megtette kötelességét.

Azonban Dr. Ballagi Mór hittanár a bibliai csodák ellen „a fegyelmezett ész” nevében kelt ki, s azokat a Bem-felöli székely mondákkal azonosította.

A hittanár feleljen meg ez utóbbiért saját egyházkerületének, mely őt a hittanársággal megbizta; mert hogy ezen tan soha az evangéliumilag ref. egyháznak tana még Pesten sem lesz, arról bizonyos vagyok. Schenkel ugyan a modern theologus vezér megkívánja maga is attól, ki theológiát akar tanítani: „dass er auf den wesentlichen Grundlagen der Kirche steht, innerhalb welcher er lehrt“, s hozzá teszi: „az elszakadás ezen alapoktól megfosztja őt a tanárkodás továbbviselhetésétől.“ Sch. Die Bildung der ev. Theologen. Heidelberg, 1863. 11. lap.

Már hogy az, a ki a bibliai csodákat a székely mesékkel azonosítja, magát a bibliát is mesék könyvévé teszi, az napnál világosabb. De már ekkor az is világos, hogy az, a ki azt teszi, nem áll az evangéliumilag reformált egyház álláspontján!

Most átmegegyek a „fegyelmezett ész” phrasisára.

A fegyelmezett ész más, mint logikailag fegyelmezett, nem lehet.

A logikailag fegyelmezett ész azt, a mi időben veszi kezdetét, „öröknek” nem mondományozhatja soha.

A mindenség a logikailag fegyelmezett ész szerint, az időben és térben jelenik meg. Van tehát kezdete. S így van kezdete.

tök ama törvényeknek is, s így az „örök“ praedicatum sem egyiket, sem másikat nem illeti meg logikai szigorral.

Más a világ eszméje, más ismét annak alaki határozódása! Az eszme lehet idő előtti, de már a tünetkezés mindig az időbe esik, s a fegyelmezett ész nem szemlélheti másutt, mint az időben!

Miután a „korszellem“ phrasis lejárása után „a fegyelmezett ész“ új phrasisa lép fel az evangéliumi egyház tanállománya ellen: szükségesnek tartottam ez új phrasis értékét is saját arányára leszállítani, s megmutatni azt, hogy nem volt saját helyén alkalmazva.

Vége a világgá kifejtett teremtői eszmében, úgy veszszük észre, hogy az emberi akarat szabadsága is van akarva; mert hiszen a világban ez is tényező. Legkülönösebb pedig az, hogy e tényező nem elégszik meg a természet rendes menetével, sőt gyakran annak ellenére működik. Leccapolja a tavakat, szabályozza a folyamokat, kiirtja az erdőket, s így megváltoztatja a vidékek meteorologicus viszonyait. Feltúrja a földet, átfurja, átássa s kiaknázza a bérczeket. A fémparányokat kiegészíti az összedarabolt kemény kövek közül, ezeket salakká olvasztva. A legkeményebb követ, a gyémántot széngázzá bontja, s elrepíti, tehát a gyémántot pláne képes megsemmisíteni; mert a széngáz már nem gyémánt. Szóval az emberi akarat képes megváltoztatni a földnek felszínét.

Ha már az emberi akarat szabadságát a természet egyes tárgyainak megváltoztatásában, s így a természet munkája ellenére is képes érvényesíteni: vajjon a fegyelmezett ész nem lesz-e kényszerítve, a világban az isteni akarat szabadságát is épen úgy, vagy talán még nagyobb arányban elismerni? A mit a theologia a gondviselésben tanít is, s a közvetlen gondviselés aktivitása körébe sorolja azon bibliai csudákat, melyet Dr. Ballagi ur a Bem-legendákkal azonosít. De hogy vajjon egy keresztyén theologus ezt jogosan teheti-e, azt ítélje meg saját lelkiismerete.)*

Dr. Heiszler József.

B E L F Ö L D.

Losonc, márczius hó 1-én.

Gróf Gyürky Ábrahám főispán ur főgondnokká választásának üdvös eredményei a losonci ref. egyházra nézve már is mutatkoznak. Az utóbbi időben történt s ide vonatkozó jelentékeny, részben közérdekességű eseményeket, melyek egyházi életünkben az egészségesebb vérkeringés jeleiként tekintethetők, lehető röviden kívánom előadni.

Január hó 7-én vitte meg Kis-Terennére egy tizenkét tagból álló küldöttség a választási okmányt főgondnokunknak. A küldöttség vezetője: Szigyártó Sámuel helybeli gondnok mély

*) Hogy Ballagi tanár ur rég tülte magát az evangéliomilag reformált, helyét hitvallásnak is nevezett, egyház bevett hitkörén, hazánkban arról már sokan tisztában vannak; s az egyházi öntudat még teljes fel nem ébredésének, és annak, hogy szővirágszerű burkolt kifejezésekkel néha-néha látszatát adja (kegyelemmorzsaként, mint egykor Göthe) a közhitfogalmak némi kímélésének, róható fel az ő tanszékileg szerepelhetése. Pusztulást, romladozást fog okozni a hitélet körében az ő általa egyházunkba bevezetett modernismus... annak milyenségét megdöbbentőleg a nem messze jövő mutatandja fel, s az erejét vesztett egyház siratandja meg. Ő jót akar, azt hiszi; talán elismeri, hogy mi is jót akarunk: legyen bíró a két irány felett a jövő. Lesz is, kivált ha a jelenkor egyháza tovább is csak névben akar tengődni.

S z e r k.

érzéssel tolmácsolta közönségünk vezérelveit, mondván, hogy egyházunk e választással egyrészt a nemes gróf dicsőült ősei iránti háláját akarta nyilvánítani, másrészt azon szilárd meggyőződésének kívánt általa kifejezést adni, hogy öméltósága dicsőült őseinek példáját követve, valamint eddig is a haza közügyeiben tanusított ernyedetlen közreműködése által, a megyei közügyeknek pedig példás, tapintatos, részrehajlatlan vitele s igazságszeretete által a köztisztéletet, közszeretetet osztatlanul megnyerte; úgy hasonlóan egyházunk ügyeinek is buzgó vezérlője s egyházunknak buzgó pártfogója leend. — Erre öméltósága a pillanat komolyságához mérten oly megható manifestatiót tett, mely a küldöttség minden tagjára a lehető legkellemesebb hatást gyakorolt. Mindnyájan éreztük, hogy szavai lelkéből fakadnak s valóban bensejéből emanálnak. Az egyház egy hű s nagy reménységű fiát láttuk magunk előtt, ki most oly térre lépett, melyen reá nagy jövő vár s kire az egyházban a kitüntetések egész sora fog még bizonyára következni. Nem hagyott főgondnokunk kétséget bennünk az iránt, hogy ő a megválasztást egyik legszebb kitüntetésnek tekinti s erőssé tevé bennünk a meggyőződést, hogy jobb s alkalmasabb kezekbe egyházunk sorsát nem helyezhetjük volna. Főgondnokunk magasztos szavai után a debreczeni kollégium egykori jeles seniora, jelenleg pedig kedves lelkészünk Illy és Lajos tartott egy nagyszabású beszédet, melyben kimutatja, hogy a keresztyén vallás oly társadalmi és világtényező, mely nélkül üdv és valódi béke nem található; hogy az igazi műveltség és az evangéliomi vallásosság nem állanak egymással ellentétben, sőt mennél több valakiben az igazi tudományosság, annál mélyebb ott a hit, mert annál tisztábban láthatja az emberi tudás elégtelenségét; hogy valódi haladás csak az isteni alapon létesíthető, mert „a keresztyén haladás nem lehet más, mint nemünknek felfelé: az Isten felé mozgása“; hogy az élő egyház a szentírás gránit talapzatán áll, mert hit nélkül senki nem lehet kedves Isten előtt. Sikerült szónoki fordulattal utal a reformáció fényes tényeire, kivitt diadalaira, az emberiség javára teremt üdvös hatásaira; hogy alkotmányunknak s magyar reformált egyházunknak minden időben közös egyenlő sorsa volt; hogy reformált egyházunk szép szabad önkormányzatában őriztük a nemzeti kormányzat és szabadság dicső elveit; hálát ad a nagy Istennek, hogy mind e mai napig fentartotta a fia k b a n és u t ó d o k b a n a reformáció dicső elveihez való hűséget, ragaszkodást s a protestáns öntudatot. Találón festi, hogy a valódi felvilágosodás és keresztyénység megerősíti a sziveket. Ha össze fog forrni minden szív: erősek leszünk, mint egy óriás. Ha megállunk helyeinken honfui érzéssel, ha tiszteljük a törvényeket, a szent koronát felkent fején hordozó királyt, ha szent előttünk a nemzeti dicsőség, ha oltárt emelünk sziveinkben a közerkölcsiségnek, ha népesek lesznek templomaink: fel fog épülni Isten országa s nemes örömben dobog fel szive, hogy öméltóságát e dicső téren üdvözölhetni szerencsés lehet.

Majd február hó 11-én tartatott meg a beigtatási ünnepély s istentisztelet után, melyen másik lelkészünk: Vitéz Lajos mondott jeles alkalmi beszédet, a consistoriális teremben főgondnokunk letette a nagyszámú közgyűlés színe előtt az esküt s elfoglalta székét s meghatott közönségünk azon hittel oszlott szét, hogy számban megfogyott, de erőben meg nem tört egyházunkra a mai nappal egy új és pedig üdvös korszak tárult fel.

Másnap canonica visitatio volt köztisztületben álló s apostoli buzgóságú Sebestyén Kovács József esperesünk jelenlétében,

ki áldás-kiváratink mellett nagy meglepéssel távozott körünkől.

Február hó 25-én ismét consistoriumra gyűjtött egybe bennünket főgondnokunk, hol nagyfontosságu határozatok hoztak. Először is főgondnokunk indítványára egyhangulag s nagy lelkesedés között üdvözlő felirat szerkesztetett mélyen tisztelt egyházkerületi főgondnokunk s dicső hazánkfia Tisza Kálmánhoz, melyben törhetlen ragaszkodást fejezünk ki önmagméltsága irányában, czélozva utolsó küzdelmes s gygási erőfeszítéssel és önfeláldozással végezett működésére is. Továbbá, miután egyházunk szerkezete még mindig a régi önkiegészítő consistorialis rendszeren nyugszik, kimondatott, hogy időszakonkint újra választandó presbyteriumot fogunk alakítani s az ide vonatkozó szabályzat, illetőleg javaslat kidolgozására bizottság választott. Majd a serleg-ügy került szőnyegre. Ugyanis a forradalomban, a muszka-feldúlás alkalmával templomunk is kirabolatván, az urasztalánál használt s elorzott szent edényeink közül az orosz Lithvániában fekvő popieri reformált egyház utján a közelebbi időkben egyik legbecsesebb s legrégebb serlegünk csodálatos módon visszakertült hozzánk. A nevezett egyháznak tehát viszonzásul mi is készítettünk egy serleget ajándékba s annak, ha a szükség úgy kívánja, a követség utján elküldését főgondnokunk kegyes volt magára vállalni. A pénzügyi bizottság is újra szerveztetvén, anyagi helyzetünk, különösen nemes főgondnokunk eléggé nem méltányolható utalványozása folytán örvedetes jövőnek néz elé, melynek alapján idővel lelkéseink nagyobb díjazásáról is lehetend gondoskodnunk.

Consistorium után vendégszerető főgondnokunk diszes közebédet adott, melyre minden hitfelekezet, hatóság, közintézet s egylet előkelő tagjai is hivatalosak voltak s melyet számos kitünő pohárköszöntés, példás rend és váltig tartó jókedv tesz minden résztvevő előtt emlékezetessé.

Végül nem hagyhatom még említés nélkül, hogy a legutóbb leérkezett kultuszminiszteri rendelet folytán állami főgymnasiunmban a jövő évben már a 6-ik osztály is fel fog állittatni s így fokozatosan mind a 8 osztály be fog szerveztetni. Sőt ki tudja, hogy országos pénzügyi helyzetünk remélhető jobbrafordultával, nem fog-e tanintézetünk még magasabbra is emeltetni! Legközelebb a helybeli gymnasiumi tanulók segélyezésére a városi s megyei közönség, mintegy 7—8 ezer forint alappal egyletet is alakított, melynek tiszteletbeli elnökévé ismét a közszeretet és tisztelet által környezett főispánunk, mint minden szép, üdvös és nemes ügy buzgó pártfogója választatott meg egyhangulag. Alkalmilag talán visszatérünk e közérdekű egyletre, a midőn az alapszabályok hiányait is birálatunk tárgyává tennők.

Felhívás

a Szatmármegyében tartott négy első protestáns zsinat végzéseit hű magyar fordításának előfizetés útján való megszerzésére.

A magyar protestántizmus soha sem lehet közönyös történelmi multja iránt. — Közfeledés borította iratokból, külföldön fentartott könyvekből hordja össze a történelem, az átkos belviszály, üldözés és véres háboruk miatt eltűnt, elpusztult emlékdarabokat, melyek hajdani lényegét, nemes vonásait, küzdését, életét ábrázolják s ajánlja az utódoknak, hogy lássák honnan és hova jutottak!

A magyar reformáció egyik ősfészke Szatmármegye volt.

A nagy tiszavidéknek, Alsó-Magyarországnak négy első protestáns püspöke itt lakott; a protestáns lekipásztorok benne 1545—1570. 4 alkotmányzó zsinatot tartottak; sok egyházi főgyűlés mellett itt tartatott az 1646. emlékezetes nemzeti zsinat. Számos nemes, főnemes és részben történelmi nevezetességű család védelme alatt terjedt itt el korán, és virágzott a XVI—XVII-ik században a protestáns egyház, virágzottak a protestáns iskolák.

A gondviselés úgy intézte, hogy egyházi hivatalomat én is e megyében folytassam: ezért éreztem magamat kiválólag felhivatva, hogy az itt tartott négy első protestáns zsinatnak végzéseit, szélesebb körben lehető ismertetés végett, hű magyar fordításban közöljem, s a hitbeli ősokeket tisztelő unokák figyelmébe ajánljam.

Ezek: az Erdődön 1545-ik évben, Óváriban 1554-ben, ismét Erdődön 1555-ben és Csengerben 1570-ben tartott zsinatok.

Homály fedte ezeket is; közönség elé csak kettejük jutott a Tóth Fer. „Tul a tiszai helv. h. püspökök élete“ cz. műve toldalékában, latin szövegben; a harmadik egész terjedelmében még nem volt kinyomatva soha; a negyedik sem a hazában az 1579-ik év óta.

A ki ez érdekes zsinati végzéseket, a melyeket történelmi bevezetéssel is elláttam, s a melyek kinyomatva 4—5 ivre fognak terjedni, megszerezni óhajtja, azokat tölem Porcsalmáról a helybeli posta utján 50 kr. előfizetési díj beküldése mellett, megrendelheti. A megrendelt példányokat bérmentve fogom szétküldeni.

Megemlítem egyuttal azt is, hogy az általam fordított s 1875-ben kiadott Gelei Katona-féle „Egyházi Kánonok“-ból (függelékül az 1646-ban tartott szatmár-németi nemzeti zsinat végzéseivel,) néhány példány 80 kr-ával még nálam szintén kapható, s az előfizetéseket együttesen ezekre is elfogadom.

Az előfizetési pénzeket f. é. április hó utolsó napjáig kérem hozzám eljuttatni.

Hitrokoni tisztelettel s bizodalommal!

Porcsalmán, február 8-án, 1877.

Kiss Áron,
szatmári ref. esperes.

K Ö N Y V É S Z E T.

Emlékbeszéd hidvégi gróf Mikó Imre felett a székely Mikó-tanoda által rendezett gyászünnepeyen tartotta Nagy Péter a sepsi-szentgyörgyi ref. templomban november 26-ikán 1876 Kolozsvár, 1876. nagy 8-r. 19 l. — **Egyházi beszéd** az év első napján írta és elmondotta 1877. jan. 1-én Rácz Miklós a kunhegyesi reform. egyház egyik lekipásztor. (A tiszta jövedelem a kunhegyesi egyház orgona-alapjára adatik). Debreczen, 1877. 8-r. 15 lap. Ára 15 kr. — **Az udvarhelyi reformált egyházmegye** 1876-ban tartott két közgyűlésének jegyzőkönyve, szerkesztette Dáné Mózes e. m. főjegyző. Székelyudvarhely, 1876. 8-r. 30 lap. — **Közlöny** a debreczeni ref. főiskolai hittanszaki önképző-társulat köréből, szerkeszti Sörös Vilmos 3-ad éves theol. Debreczen, könyomat, VII. évf. 3. szám. Tartalma: Wesley János élete és működése Le-lièvre nyomán. (II. az oxfordi egyetem) Erdős Józseftől. Társulatunk életéből: a decz. 14-iki vitaülés, tárgya volt „lehet-e az önképzést kötelezővé tenni vagy nem?“ fővitázók voltak Császár István és Kiss Bertalan 3-ad éves hittanulók, a többség

(15 szavazat) oda dönté a vitát, hogy nem lehet kötelezővé tenni. Testvértársulataink : a pesti ref. theologiai önképző-társulat köréből, tudósítás Tóth Kálmántól, az ifjak szellemi működése szép és dicséretes. — **Könyvészeti Hírnök** szaklap magán és nyilvános könyvtárak és az irodalomkedvelő közönség számára, 1. szám, január, 1877. ára 30 kr. Budapest, Karinthy József, Muzeum-körut 25. sz. 12 füzet előfizetési ára 3 frt. — **Emlékbeszéd** Gróf Mikó Imre gyászünnepeye alkalmával 1876. nov. 12. Székelyudvarhelyen tartotta Kelemen János nagy galambfalvi ev. ref. lelk. Székelyudvarhely, 8-r. 1876. 16 lap. — **Sarkad történetére** előfizetési felhívást bocsátott ki Márki Sándor tanár, egy példány ára (10—12 ives köteté) 1 frt, mely ápril 15-ig Kókai Lajos könyvkereskedésébe (Budapest, IV. Károly-utca 25. sz.) küldendő. — Márki nyomós tolláról kedvezően ismeretes.

K Ü L F Ö L D.

Németország.

(A hesseni szabad protestánsok. Panaszos hangok a porosz fővárosból.)

A hesseni „szabad protestánsok“, kik mintegy 6000 az országos egyháztól elszakadtak, mult év decz. 10-én egy egyetemes gyűlést tartottak Frankfurtban. A gyűlésen körülbelül 60 tag jelent meg, kik legfőbb feladatukul tekintették a z i s k o l a i v a l l á s o k t a t á s s z e r v e z é s é t, a mennyiben az állam egyenesen és határozottan tudokra adá, hogy gyermekeiket az országos egyház iskoláiba vallásórákra küldeniök nem lehet! — Ugyancsak e gyűlés a szabad protestánsok hitvallását végleg elfogadá. E hitvallásból a szentháromság róli tanturiózumképen ide is igtatjuk, mely következőleg hangzik: „Hiszünk Istenben, mint a világmindenségnek mindenüttjelenvaló szellemében... Hiszünk Jézus Krisztusban, mint az emberiségnek leglelkesebb és legkitünőbb tanítójában... Hiszünk egy sz. lélekben, mely, mint az emberiség erkölcsi szelleme, folytonosan munkálkodik“ stb.

E hitvalláson kívül, szerkesztettek e szabad protestánsok egy o k m á n y f é l é t i s, melyben „a z ő a l a p e l v e i k, t a n a i k f o r r á s a é s e g y h á z i s z e r v e z e t ö k t á l á l h a t ó f e l. Ezen, nem épen érdektelen iratocská tartalmát, jónak látjuk itt a magyar prot. olvasó közönségnek is tudomására hozni :

I. M i k a m i a l a p e l v e i n k? 1) Vallásunk főelve már e szavakba foglalható be: „Szeresd felebarátodat, mint te magadat.“ A szeretetnek igen sokszor sokkal nagyobb fontosságot tulajdonítunk, mint minden egyházi szokásoknak és szertartásoknak; épen azért a hit dolgában elvetünk minden kényszerítő eszközt, s e téren mindenkinek ugyanazon jogokat és szabadságot adjuk, a minőt mi is magunknak óhajtunk. 2) A protestáns egyháznak hitvallását, annak symbolicus könyveit úgy tekintjük, mint atyáink hitbizonyítékát s mint a multból becses okmányokat, de azt semmi esetre sem engedjük meg, hogy azok, mint egy bizonyos és kevésbé felvilágosodott időben írott művek, a mai nemzedék szelleme és gondolkozásmódja lekötő bilincseiül használtassanak fel; a mennyiben épen magok a mi atyáink is azt akarták, hogy az utódok az irt betűkhöz egyáltalában le ne köttessenek. És a mint ők egykor protestáltak a pápai kényszerellen, épen úgy protestálunk mi minden olynemű törekvés ellen, mely bennünket a hit dolgában korlátozni akarna (tehát okve-

tetlen maga ellen a sz. irat ellen is!). 3) Az államot úgy tekintjük, mint a mely a legfelsőbb tekintély és hatóság az emberi együttélés szabályozására, ugyanazért az államtörvények iránt engedelmisséggel viseltetünk.

II. E g y h á z i t a n u n k n a k m i k a f o r r á s a i? Ilyenekül tekintjük mindenekelőtt az ősidőknek összes vallásos hagyományát. — Mint keresztyén társulat a bibliát úgy tekintjük mint vallási könyvek gyűjteményét, s mint hitünknek legjelesebb történelmi forrását; azt azonban megköveteljük, hogy annak magyarázata a mai idő szelleme és értelmében, (á la Protestantenverein) és a folytonosan előrehaladó tudományos ismeretek és vizsgálódásokkal összhangzólag történjék. Hasonlóképen a t e r m é s z e t e t, mint az Istenségnek örök és meghamisíthatlan kijelentését, tanforrásul ismerjük el. Épen azért azt is megköveteljük, hogy a vallástaniók, a folytonosan előrehaladó természettudományoknak, általánosan elismert és megállapított eredményeivel ellenmondásba ne jöjjenek (á la Kozma József felsőszabolcsi esperes ur).

III. M i a m i e g y h á z i g a z g a t á s u n k n a k f o r m á j a? Mindenekelőtt oda törekszünk, hogy a mi vallásos társulati életünket egészen az első ker. egyházak példájára rendezzük be; épen ezért a község minden tagját egyenlő jogokkal felruházottnak tekintjük, s nem teszünk semmi különbséget a lelkészek és laikusok közt. Minden egyházközség maga választja előljáróit, kik minden évben ujolag választás alá esnek. Az egyházi előjáróság választja aztán az elnököt, jegyzőt, számvevőt és más hivatalnokokat. Minden törvényes kort ért tagja az egyházközségnek választó és szavazatképes. Minden egyház maga választja lelkészeit. Több község együttvéve egy tartományi zsinatban egyesül, mely az egyes egyházakat képviseli azoknak úgy kül, mint belügyeit vezeti. stb.

Hogy már ily túlliberális alapokon semmiféle egyház fenn nem állhat: azt a közlöttekéből mindenki láthatja. — Nem is egyébre czéloz e szabad protestánsok végtörekvése, mint az egyházat minden vallásos szinezettől megfosztani, s az általok félrevezetett, önállótlan népet, nagyhangzású frázisokban, a v a l l á s h e l y e t t felvilágosodással, általános képzettséggel, s a természettudományok ismereteivel boldogítani!

Különben még azt se feledjük el megjegyezni, hogy a legközelebbi frankfurti gyűlésen, e szabad protestáns atyafiak egész őszintén bevallották, hogy biz ők nem az egyházi adó felemelése, hanem igenis az egyház hite és annak tanávali elégedetlenség miatt léptek ki az országos egyházból.

Ha már most figyelmünket a hesseni szabad protestánsok ismertetésétől a porosz fővárosához fordítjuk: úgy onnan csakis mélyen elszomorító eseményeket konstatálhatunk, melyeknek felsorolásával mostanában telve van a német egyházi sajtó nagyrésze.

A socialdemokraták napról-napra nagyobb tért nyernek magában az egyházban is. Az egyháztagok nagyrésze indifferens, vagy pedig épen vallástalan. A belső missióra kevés gond fordítatik. — A csekély számu gyülekezetek lelkészei az egyháztagok vallásos erkölcsi állapotát csak legkevésbé sem képesek figyelemmel kísérni. A nagy tömeg az egyházi ügyekkel szemben egészen közömbös, sőt még a papválasztásokban sem vesz részt. Különösen pedig, mióta a protestantenvereinerések minden lehető arczátlanságot elkövetnek, hogy jelöltjeiknek a választásoknál többséget szerezzenek, azóta az egyház szerényebb és komolyabb tagjai egészen visszavonultak attól. A politikai la-

poknak nagyrésze egészen a reform zsidók kezei közt van, kik aztán igen jól értenek ahhoz, hogy lehet szépszerivel a népet vallástalanná tenni. Nem csuda aztán, hogy oly helyen, hol efféle liberális zsidók a szóvivők a nyilvános élet terén, a keresztyéni hit és élet csaknem végleges felbomlásnak indult. A zsidóság száma az utolsó öt év alatt Berlinben 12,927-tel növekedett! És a mi legszomorubb, a mint ezt az „Allgemeine evang. luth. Kirchenzeitung“ folyó évi 3-ik száma megjegyzi, az épen az, hogy ezek többnyire az u. n. r e f o r m z s i d ó k közé tartoznak, kik az evangyéliomi keresztyénséget minden perczen kicsufolják és arczulverik, mint a melyről ők azt hirdetik, hogy az már ugy is végleges kihalásnak néz elébe; és annyivalinkább tudják aztán az ő „dogmákban gazdag monotheismusokat“ a jövő kor e g y e d ű l i vallásául tüntetni fel!

Az azonban bennünket nagyon is messze vezethetne, ha itt mindazon szomorú tényeket jelezni akarnók, melyek egyenesen oda mutatnak, hogy Berlinben ugy a vallási, mint az erkölcsi viszonyok jelenleg kétségbeesztő lábon állanak. Elég legyen itt még annyit felemlíteni, hogy minden negyedik gyermek kereszteleetlenül marad; s csaknem minden harmadik házasság egyházi áldás hozzájárulása nélkül köttetik meg. Azt is felemlithetnők még mint elszomorító eseményt, hogy a gonosztevők száma annyira megsaporodott, hogy a fegyházakon kívül elhelyezésökre egyes magánházakat kell kibérelni; de ezzel talán jobb is lenne elhallgatni, mert hisz az nálunk is megtörtént a napokban egyik népes városban, hogy az elitelt fegyenczek elhelyezésére, egy másik városi hatóság börtönét kellett igénybe venni!

—k.

Előrajza az egyetemes presbyterián gyűlésnek.

Szétküldetett az edinburgi gyűlés tervelt sorrendének vázolata a mint a központi bizottság február hóban megállapithatta azt a nyert adatokból. A világon levő presbyteriánusok első közgyűlése 1877. jul. 2-án nyílik meg a küldöttek nyilvános fogadtatásával esteli ülésben az edinburgiak üdvözlése s a küldöttek rövid válaszaival. — Jul. 3. Megnyitási egyházi beszéd délelőtt XI órákor; este közülés: a presbyterián egyházak statisztikájáról jelentés; főleg az északamerikai és gyarmati egyház küldötteinek beszédei ily tárgyak felett: a presbyterianismus terjedő ereje és alkalmazhatósága, egyszerű és írási jelleme stb. Jul. 4. gyűlés d. e. X-től I-ig „a református hitvallások összhangzása“-ról két értekezés, mely után két jelölt szónok s más részvevőknek a kérdéshez szólása. Gyűlés folytatás II órákor „a presbyterianismus viszonya a kor irányzata és szükségleteihez“ hasonló modoru megvitatással. Esteli gyűlés helyett a város különböző templomaiban istenitisztelek, — melyekre a tagok megjelenése kéretik. — Jul. 5. X órai gyűlés „a lelkészek képzése és az igehirdetés“ kérdésének tárgyalása. II órákor: egyháztanácsosság, elméleti és gyakorlati oldalról megvilágosítva. Este közülés „az európai continens ref. egyházai“-ról szövegek főleg continensi követek által ily tárgyak mezejéről: a múlt és jelen ref. egyházai, jelenkori nehézségek és akadályok, ker. munkák, az európai continens igényei más presb. egyházak iránt. — Jul. 6. X órákor „missionáriusi kötelemek s mikép valósitandók azok?“ II órákor: a presbyterián missiók jellemzése s a közreműködés mikéntje. Este közülés (a városi nép részvételével) a világon levő presb. missiókról jelentés s missionariusok szövegei.

Jul. 7. Csak reggeli ülés lesz (a vasárnaphoz készülés miatt) 3 osztályban a) a jelenkori hitetlenség s annak ellenállás; b) lelki élet, akadályai és segélyei; c) az ifjuság keresztyén nevelése. Jul. 8. (vasárnap) délelőtt és délután a város templomaiban (van vagy 80) istenitisztelek; este alkalmi prédikációk ifjakhoz a józan mérséklet, vasárnap megszentelés stb. felett; evangyélis-tai gyülekezet a „királyné kertben“ és más helyeken. Jul. 9. X órákor osztályülések 3 helyen, a) a presbyterian irodalom magasb fajai, b) sajtó, körárusság, népies vallásos irodalom, c) társadalmi bajok p. o. mértékletlenség, érzékiség, tömött lakások stb. II órákor egyetemes gyűlés: a bizottsági és osztályülésekről jelentések; a következő nagy gyűlés ideje és helye megválasztása; zárás. Este közgyűlés: a presbyteri szövetség gyakorlati céljai, és bucsú-szövegek.

Az egyesült államok presb. egyházaiból 47 követ neve már bejelentetett; Párisból 6-an mennek, Genfből 3-an, Berlinből 6-an érkeztek. stb.

(3+0)

K Ü L Ö N F É L É K.

— Gladstone W. E. új röpirata „Róma és pápa a lelkiismeret és a történelem előtt“ megjelent francia fordításban, (ára 3 fr. 50 c. Párisban Sandoz és Fischbachernél) fordít. Oger Viktor, függelékekkel; bírálata IX. Piusnak a vatikánban 1870. okt. 20-tól 1873. szept. 18-ig tartott 290 beszéde, intézvénye (allocutio) és nyilatkozatainak, s a syllabus latin és francia szövege stb. Anglia volt jeles államügyérének e műve (első kiadása) bár 150,000 példányban nyomtatott, egy hó alatt elkelt; az értelmiség főszékpontjaiban heves hozzászólásokat keltett, soha tán a római udvar igényei s a veszélyek, mik a mai társadalmat annak részéről fenyegetik, nagyobb nyomattal s dúsbabb érvekkel fel nem lepleztettek, mint e bátor műben. A rationalismus és ultramontanismus rendszere annyiban találkozik, hogy mindenik elveti a szentirati kijelentést, mindenik az emberben keresi az alapot.

— Genf. Demole, a genfi evangyéliomi ref. egyház jeles lelkésze febr. 17. meghalt 72 éves korában.

— Páris. Az itteni ref. egyháztanács tagjainak kiegészítő választása — a zsinati szabályzat pontozat szerint — febr. 26. ment véghez. A beirt választók száma, azaz azoké, kik vagy írásban, vagy élőszóval kinyilváníták a zsinati feltételekhez ragaszkodást, volt 1652, szavazásra jelent 1230, megválasztottak A. André, Chabaud-Latour (tábornok), Juillerat, Mallet, Mirabaud, Vernes d'Arlande, Poulain, mindenik 1100-on felüli szavazattal. A liberalisok (moderne, kik a zsinati szabályzatot nem akarják tisztelni, mert hitvallásos az) a szavazattól tartózkodtak; a szavazás 2 napon át békében folyt le. Egy híján mind régi tagok választottak az egyháztanácsba.

(Halálozás.) F ő z ő L á s z l ó botykai ref. lelkész (F.-Baryában) 43 éves korában febr. 19. elhunyt, özvegyet s 7 kis-korú gyermeket hagyva hátra. — Áldás és béke az elköltözöttnek!

(P—L.)

I g a z i t a n d ó. 8 szám, czimes oldal, bal hasábon, 17-dik sorban, melyben tette helyett: „meghüntette.“

Balogh Ferencz, felelős szerkesztő és kiadó.

Debreczen, 1877. Nyomatotta város könyvnyomdájában.

Mellékelve Csiky „Skót szabad egyház“ 3-ik iva.